

№ 07 (648)
Люты 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

👉 **Развагі: з нагоды 30-годдзя БФК і прэс-канферэнцыі –** *стар. 2*

👉 **Запрашэнне: пройдзе чарговы конкурс беларускіх танцаў «Мяцеліца» –** *стар. 3*

👉 **500-годдзе кнігадруку: падзеі XIV–XV стст. – гістарычны фон будучай дзейнасці Францыска Скарыны** *стар. 4*

На здымку з сайта «Наследие Слуцкого края» – гісторыя і сучаснасць Слуцка

ВЛАДИМИР ХВЕРСОВ

Падрабязней пра краязнаўчы сайт чытайце на стар. 6

На тым тыдні...

✓ 8 лютага ў Гасцеўні Уладзіслава Галубка ў Мінску адкрылася **выстаўка антыкварных лялек і аксесуараў Алы Тапоркавай «Dolls forever»** у межах праекта «Спадарыня лялька».

Большасць лялек патрапілі ў калекцыю ў вельмі жаласным стане. Даводзілася не толькі рэстаўраваць саміх лялек, але і рэанімаваць іх прычоскі і ўборы з максімальным захаваннем старадаўніх тэхналогіяў і выкарыстаннем адпаведных тканінаў, карункаў, біжутэрыі і нават валасоў. Гэта вельмі важна, бо такія лялькі раней выходзілі дзяцей, прывіталі ім культуру, і ўсе ўборы і аксесуары былі дакладнай копіяй сапраўдных, толькі ў мініяцюры. На выстаўцы ёсць не толькі антыкварныя лялькі XIX стагоддзя, мэбля для іх, розныя лялечныя сервізы і фарфор, тут таксама ёсць некалькі лялек савецкага перыяду і французскія бударныя лялькі, вельмі папулярныя ў 1930-х гг., якія дэманстравалі навінкі моды.

✓ 10 – 12 лютага ў Мінску праходзіў VI Міжнародны паэтычны фестываль «**Вершы на асфальце**» памяці Міхася Стральцова. У ім бралі ўдзел паэты, перакладчыкі, музыканты з Беларусі,

Літвы, Расіі, Украіны, Швецыі, Чэхіі і Польшчы. Арганізатарамі сталі Саюз беларускіх пісьменнікаў і Беларускі ПЭН-цэнтр. Пад час фестывалю адбыліся арганізаваная Беларускім калегіумам публічная дыскусія «Мастацкая літаратура ў эпоху постпраўды», перакладчыцкае спаборніцтва «Паэты планеты», у кавярні-клубе «Грай!» ладзілася Ноч паэзіі і музыкі ды інш.

✓ 10 лютага ў Мемарыяльным музеі-майстэрні З.І. Азгура адбыўся **паказ фільма «Беларускія песні: традыцыя адлегласці»** (рэжысёр Арцём Лобач; 2016). Фільм пабудаваны на творчасці трох маладых беларускіх гуртоў – «Vuraj», «Relikt» і «Shuma» ды архаічных песень Палесся.

Ідэя фільма з'явілася каля 8 гадоў таму. Здымкі праходзілі цягам двух апошніх гадоў. У аснове фільма – экспедыцыі па Палессі, размовы з музыкамі і жыхарамі вёсак. У стужцы закранаецца тэма пераемнасці пакаленнямі беларускай спеўнай традыцыі.

Абрадавыя спевы перадаваліся з пакалення ў пакаленне, але сёння гэтая тэма адыходзіць. Губляюцца пачатковыя тэксты і інтанацыя, а галоўнае – знікае абрадавы сэнс. З другога боку, спевы працягваюць сваё жыццё ў новым

фармаце. Стужка, створаная на мяжы відэа-арта, дакументалістыкі і кліпмейкерства, яднае два светы: стары і новы. Гэта мастацкі пошук вобразуў беларускіх песень.

✓ 10 лютага ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшоў **круглы стол «Беларускія кніжныя калекцыі ў Вялікабрытаніі»**. Імпрэза арганізаваная да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання ў межах XXIV Мінскай міжнароднай

кніжнай выстаўкі-кірмашу Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, Амбуладай Вялікабрытаніі ў Мінску і Беларускай бібліятэкай і музеем імя Францыска Скарыны ў Лондане.

✓ 10 лютага ў Музеі беларускага народнага мастацтва ў вёсцы Раўбічы (Мінскі раён) распачаўся **выставачны праект Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту «Вяселле Заходняга Палесся»**. На адкрыцці

выстаўкі быў паказаны старадаўні вясельны палескі абрад «Пакрывала зняць». Наведнікі музея могуць пазнаёміцца з асноўнымі элементамі заходнепалескага вяселля, убачыць экспедыцыйныя фотаздымкі, зробленыя ў 1980-х гг. у Пінскім, Драгічынскім, Столінскім, Кобрынскім раёнах, і ўнікальныя святочныя народныя строі Заходняга Палесся канца XIX – сярэдзіны XX стагоддзя.

✓ 11 лютага ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адбылася **прэзентацыя зборніка вершаў паэтаў – сяброў Таварыства беларускай мовы – «Аднойчы вечарам»**. У кнігу ўвайшлі вершы Святланы Багданкевіч, Міхася Мазурэнкі, Яўгена Гучка, Аляксандры Грыцкевіч. Вяла імпрэзу паэтка, сцэнарыст, актыўная ўдзельніца жаночага культурніцкага руху «Пасядзеўкі» Вера Буланда.

✓ 12 лютага ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту адбылася імпрэза **«Кахаем па-беларуску»**. Наведнікаў музея чакалі беларуская народная музыка, гульні і танцы, можна было паўдзельнічаць у майстар-класах па вырабе лялек-мотанак «неразлучнікаў» і па вырабе сэрцаў з саломы, адбыўся паказ вясельнага абраду ды інш.

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Сакратар бібліятэчнага савета Беларускай бібліятэкі і музея імя Францыска Скарыны ў Лондане Ігар Іваню

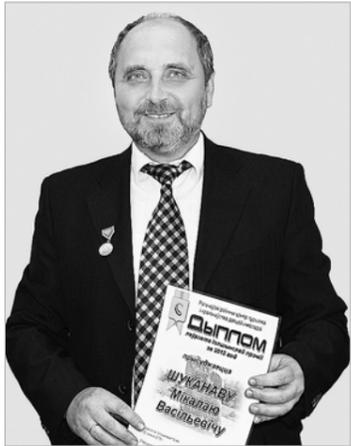

Мой род – мая радзіма

Чарговая сустрэча-прэзентацыя, што ладзяць Беларускі фонд культуры і «Краязнаўчая газета» ў Мінску, будзе прысвечаная Жлобінска-Рагачоўскаму памежжю. У госці завітае журналіст і краязнаўца з Жлобіна Мікалай Шуканаў. Летась ён выдаў кнігу «За всё – слава Богу: записки краеведа». Другая кніга, што будзе прадстаўленая, выйшла таксама летась у суаўтарстве з рагачоўскім краязнаўцам Аляксандрам Патапавым і называецца «Довск и Старый Кривск: летопись времени». Абодва выданні распавядаюць пра старадаўнія паселішчы ў сучасным Рагачоўскім раёне, аб людзях, якія жылі там і пакінулі значны след, пра старадаўнія храмы ў гэтых мясцінах. Акрамя гэтага, дзякуючы сп. Шуканаву выйшлі чатыры кнігі «Вытокі. Станаўленне праваслаўя і іншых рэлігійных абшчын на Рагачоўшчыне». Пра ўсе выданні раней распавядала нашая газета. І цяпер у нашых чытачоў з'явілася магчымасць пабачыць журналіста і краязнаўцу, задаць яму пытанні, болей даведацца пра цікавыя мясціны з першых вуснаў. Тым больш, завітае на сустрэчу і Аляксандр Патапаў.

Такім чынам, да сустрэчы з сакавіка ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў Мінску (вул. М. Багдановіча, 9, Траецкае прадмесце)! Пачатак імпрэзы запланаваны на 14 гадзінаў.

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты»

Падарунак музею ад краязнаўца

29 студзеня ў Рагачове пад час чарговай сустрэчы мясцовых і жлобінскіх краязнаўцаў Аляксандр Клімовіч перадаў Рагачоўскаму дзяржаўнаму музею «Народная слава» каштоўны для экспазіцыі экспанат – павялічаную копію плана Рагачова пачатку 80-х гадоў XVIII стагоддзя. Гэта самы старажытны з вядомых сёння планаў горада, што раскінуўся на месцы зліцця Дняпра і Друці.

Вось што расказаў сам Аляксандр Іванавіч:

– Гэты план я знайшоў у фондах Расійскага дзяржаўнага гістарычнага архіва ў Санкт-Пецярбургу, дзе мне давялося працаваць па краязнаўчых справах у канцы мінулага года. Усяго ў архіве аказалася ажно тры планы Рагачова другой паловы XVIII стагоддзя. Але я выбраў той, які найбольш поўна дае інфармацыю пра горад – у тым ліку на ім пазначана, дзе раней размяшчаліся тры царквы і касцёл, а таксама ўказанае дакладнае месца нашай знакамітай Замкавай гары. Арыгінал гэтага плана мае памер 66x46 сантыметраў. Я ж зрабіў яго лічбавую копію, а потым павялічыў яе да памеру 1120x914 міліметраў, каб добра быў бачны ўвесь план, на якім ёсць і герб Рагачова. Дакладны час стварэння гэтага плана невядомы, але эксперты датуюць яго 1781 – 1783 гадамі. Вядома, што план быў зацверджаны 21 лютага 1778 года, а герб горада – 16 жніўня 1781-га.

На заканчэнне свайго расповеду пра гэтую значную падзею ў краязнаўчым жыцці Рагачова некалькі словаў скажу і пра А. Клімовіча. Нарадзіўся ён на Рагачоўшчыне ў 1956-м, быў кадравым вайскоўцам. У 2015 годзе, ужо ў адстаўцы, пераехаў на сталае жыццё з Далёкага Усходу Расіі бліжэй да бацькоўскага дома – у Бабруйск. Краязнаўствам займаецца каля дзесяці гадоў – даследуе ваенныя падзеі на Рагачоўшчыне і генеалогію мясцовай шляхты. Вядзе свой тэматычны блог у інтэрнэце. З'яўляецца сябрам рэдакцыйнай калегіі краязнаўчага альманаха «Рагачоўскі сшытак», які летась пачаў выходзіць у Рагачове (пабачылі свет ужо тры нумары).

Мікалай ШУКАНАЎ, краязнаўца,
г. Жлобін

На фота аўтара: Аляксандр Клімовіч з копіяй старажытнага плана Рагачова

Роздум пасля прэс-канферэнцыі

Вынікі любой прэс-канферэнцыі – зацікаўленасць сродкаў масавай інфармацыі падзей, якую прапануюць арганізатары. У дадзеным выпадку – зацікаўленасць дзейнасцю грамадскай арганізацыі «Беларускі фонд культуры». І мы разлічвалі на зацікаўленне грамадскасці праз дзяржаўныя і недзяржаўныя СМІ.

Шчыра скажам, гэтага не атрымалася. Прадстаўнікі прэсы прыйшлі, уважліва выслухалі выступоўцаў, задавалі пытанні, нават дыскусавалі. Аднак шырокага асвятлення ў прэсе дзейнасці Беларускага фонду культуры за 30 гадоў яго існавання, можна сказаць, не атрымалася.

Чаму так? Ды, відаць, грамадскія ініцыятывы як альтэрнатыва творчасці чыноўнікаў яшчэ не атрымліваюць перавагі, альбо нават – не атрымалася спробы зразумецьсэнс гэтых альтэрнатываў, што прапануюцца, зноў жа, творчымі спецыялістамі, але без дзяржаўных пасадаў (тое, што заведца грамадскасцю).

Уладзімір Гілеп і Анатоль Бутэвіч

рысць нацыянальнай культуры. Сярод іх і такія, як доўгатэрміновая праграма «Спадчына», «Бібліятэка – асяродак нацыянальнай культуры», праграма «Вяртанне нацыянальных каштоўнасцяў, якія апынуліся за межамі краіны» і іншыя. Тут не лішне ўгадаць і наш праект «Славу-

арыя ў в. Будслаў (Будслаўскі фэст намінаваны ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА), праект «Полацк – калыска беларускай дзяржаўнасці», аднаўленне сядзібы Манюшкаў ва Убелі на Чэрвеньшчыне, мемарыялізацыя Туганавіцкага парка ў Баранавіцкім раёне. А чаму б актыўней не пад-

трымаць ідэю фонду і Грамадскай назіральнай камісіі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь аб наданні імя Францыска Скарыны Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі? Што тут замінала выказацца ў прэсе адносна ініцыятываў Уладзіміра Гілепа і

Уладзімір Цялежнікаў, Тадэуш Стружэцкі і Васіль Чэрнік

Не менш шчыра скажу: я чакаў цягам тыдня пасля прэс-канферэнцыі званкоў ад зацікаўленых чытачоў газэтаў, ад радыёслухачоў з пытаннямі, прапановамі. І дарма! Цікаўнасць прэсы, а за ёй і грамадскасці зашкаліла амаль на нулі. І ўсё ж, нягледзячы на гэта, для вас, краязнаўцаў, паўтару тое, пра што мы казалі на сустрэчы з карэспандэнтамі радыё і газэтаў 7 лютага.

За 30 гадоў існавання Беларускага фонду культуры яго актывам з ліку творчай інтэлігенцыі было вылучана ў якасці праграмаў і праектаў шмат прапановаў, якія праз 5 – 10 гадоў становіліся дзяржаўнымі праграмамі і цяпер з поспехам працуюць на ка-

тыя імёны Бацькаўшчыны», і два тамы кнігі пад такою назваю, выдадзеныя Беларускамі фондам культуры (з нашай прапановай такім слоганам карыстаюцца многія журналісты). Нагадаем і пра творчыя выдавецкія праекты, прысвечаныя 200-годдзю Адама Міцкевіча, 120-годдзю Якуба Коласа, 120-годдзю Максіма Багдановіча, 80-годдзю Уладзіміра Караткевіча і іншыя, што атрымалі шырокі розгалас у грамадстве і высокія ўзнагароды.

Не лішнім было б сродкам масавай інфармацыі краіны і цяпер звярнуць увагу на чарговую ініцыятыву фонду. Сярод іх такія, як збор сродкаў на рэстаўрацыю Нацыянальнага санкту-

Анатолія Бутэвіча – кіраўнікоў гэтых арганізацый? Дастаткова сказаць, што ўжо і без газэтаў, радыё і тэлебачання людзі выказваюць сваё «за» і «супраць» гэтай ідэі. Так яно і павінна быць! Той, каму «положено», падлічыць... і прымеранне. Але прэса не павінна маўчаць, як маўчала пасля згаданай прэс-канферэнцыі.

І ўсё ж замойчваннем не абыдзеца. Юбілей грамадскае аб'яднання «Беларускі фонд культуры» адсвяткуе ў красавіку 2017 года, на якім падлічыць свае здабыткі і нават расчараванні – усё, што адбылося за 30 гадоў яго існавання.

Уладзімір ГІЛЕП,
старшыня Беларускага
фонду культуры

Дзе варта пабываць

Свята нашай мовы

Штогод 21 лютага ў свеце адзначаецца Міжнародны дзень роднай мовы. Ён быў абвешчаны ЮНЕСКА ў 2000 годзе.

Беларуская мова не толькі жыве і развіваецца, але і натхняе вялікую колькасць людзей на цікавыя праекты! Менавіта гэта хочучь паказаць арганізатары «Свята роднай мовы»,

якое адбудзецца 21 лютага ў мінскім клубе «Грай» (вул. Інтэрнацыянальная, 33).

З 18.00 да 22.00 наведнікаў чакае шмат цікавостак і сюрпрызаў: паб-квіз (квіз – вікта-

рына), гульнітэка, дзе можна будзе згуляць у беларускамоўныя настолкі «Багач», «Казачнік», «Прастол ВКЛ», конкурсы і, канечне, беларуская музыка – выступаць гурты «Zanzibar», «Recha» і «Znarock». Таксама адбудзецца прэзентацыя другой часткі кнігі Глеба Лабадзенкі і Алесі Літвіноўскай «Мова нанова: 20 крокаў да беларускай мовы».

Паводле інфармацыі
арганізатараў

Сябры! Падпісацца на «Краязнаўчую газету» можна з любога месяца. Будзьма разам заўсёды!

Падпісныя індэксы: індывідуальны – 63320, ведамасны – 633202

Конкурс беларускіх танцаў «Мяцеліца» запрашае ўдзельнікаў!

Конкурс выканаўцаў беларускіх народных танцаў «Мяцеліца-2017» адбудзецца ў Мінску 12 сакавіка. Да ўдзелу ў конкурсе запрашаюцца танцавальныя пары і салісты, якія вывучаюць і выконваюць беларускія народныя танцы самастойна або ў складзе танцавальных клубаў, фальклорных калектываў, этнаграфічных суполак, зарыентаваных на вывучэнне, засваенне і ўзнаўленне народных харэаграфічных традыцыяў, і якія не маюць прафесійнай харэаграфічнай адукацыі.

Конкурс праводзіцца з мэтай захавання, падтрымкі, актуалізацыі і папулярызацыі беларускай народнай танцавальнай культуры сярод моладзі і

полька, вальс, барыня, падыспань, так і менш вядомыя і распаўсюджаныя абэрак, матлёт, грачанікі, субота, ночка і іншыя.

Спаборніцтва танцавальных параў адбудзецца ў трох уз-

групам ад 15 да 35 гадоў і ад 36 гадоў.

Не толькі творчыя спаборніцтвы, але і вялікая пазаконкурсная праграма прапануе танцы ў рэжыме non-stop на працягу шасці гадзінаў. Прадугледжаны кадрыльны перапынак з майстар-класам, танцы для ўсіх у перапынках і прэзентацыя адметных узораў мясцовых танцаў з розных куткоў Беларусі.

Пад час усяго конкурсу будзе гучаць жывая музыка ў выкананні народных музычных інструментальных ансамбляў традыцыйнага складу з Мінска, Любані, Капаткевічаў.

Арганізатары сёлетняй «Мяцеліцы» – Школа традыцыйнага мастацтва, ГА «Беларускі фонд культуры», Грамадская культурніцкая кампанія «Будзьма беларусамі!»

Партнёры конкурсу – Мінскі міжнародны адукацыйны цэнтр імя І. Рау, рэстаран беларускай кухні «Камяніца», БМАgroup (Беларуская музычная альтэрнатыва), Ніна Шыдлоўская, майстэрня «Elen Carotte» і іншыя.

Для ўдзелу ў конкурсе неабходна звярнуцца ў аргкамітэт праз электронную скрыню guda.tancy@gmail.com або па тэлефоне +375 29 2643767. Дадатковую інфармацыю можна таксама атрымаць на старонках конкурсу ў сацыяльных сетках.

Алена КАЛІНОЎСКАЯ,
старшыня аргкамітэта конкурсу
беларускіх танцаў «Мяцеліца-2017»

дарослых, павышэння ўзроўню выканальніцкага майстэрства сярод аматараў беларускіх традыцыйных танцаў, стварэння ўмоваў для пераймання ўзораў традыцыйнага танца ад носьбітаў мастацкіх традыцыяў старэйшага ўзросту маладымі выканаўцамі.

У праграму конкурсу ўключаныя 20 арыгінальных беларускіх танцаў, сярод якіх ёсць як добра вядомыя лявоніха,

роставак групам: юнацкай – ад 15 да 20 гадоў, асноўнай – ад 21 да 50 гадоў і старэйшай – ад 51 года. Конкурс адмыслова робіцца пераважна для дарослых удзельнікаў, якія свядома выбралі і захавалі сваё захапленне беларускім традыцыйным танцам.

Конкурс салістаў адбудзецца ў дзвюх намінацыях: «Мікіта» для жанчынаў і «Жабка» для мужчынаў у дзвюх узроставак

Ад старшыні краязнаўчага таварыства да прэзідэнта АН БССР

З дзяцінства лёс не пасціў Васіля Феафілавіча Купрэвіча. Ён быў трэцім дзіцем у сям'і палясоўшчыка Феафіла, а з нараджэннем малодшага брата іх стала чацвёра сыноў: Кастусь, Іван, Васіль, Антось. Сям'я жыла ў лесе ў Дзівінскім лясніцтве непадалёк Сафіёўкі (Віцебская губерня). Дзеці з маленства дапамагалі бацькам па гаспадарцы, рана сталелі і прывучаліся да самастойнага жыцця. У сваёй першай аўтабіяграфіі В. Купрэвіч пісаў, што да школы ён пасвіў кароваў аб'ездчыка і ляснічых. З сямі да дванаццаці гадоў вучыўся ў Дзівінскай школе, куды хадзіў пешшу за тры кіламетры. Потым пры дапамозе старэйшых братоў і бацькі паступіў у Смалянскае сельскагаспадарчае вучылішча, якое скончыў у 1913 годзе. Знаёмства з бібліятэкай вучылішча, дзе з кніг ён даведаўся пра вялікі свет, нарадзіла мару пабачыць іншыя краіны. Мары пра кругасветныя вандроўкі прывялі яго ў Санкт-Пецярбургскую школу юнгаў у Кранштаце, куды хлопец быў прыняты ў 1913 годзе. 20 ліпеня 1914 г. Васіль пераведзены ў старшыя юнгі 2 рангу і прыняў прысягу. Выдадзены яму атэстат сведчыць, што сярод навучальных дысцыплінаў юнгі экзаменаваліся па Законе Божым, статутах, артылерыі, ручной агнястрэльнай зброі, міннай, марской, машынай, рулявой і сігнальнай справах. З двух дзясяткаў прадметаў толькі па трох Васіль меў адзнакі «добра» («4»), па астатніх – вышэйшую – «выдатна» («5»).

Карабельным артылерыстам (камендорам) ён стаў невыпадкова. У гэты час артылерыйскае ўзбраенне рускага флоту саступала па паказчыках аналагічнаму нямецкіх караблёў, таму падрыхтоўцы камендораў і ўдасканаленню прыладаў і тэхнікі стральбы надавалася асабліва ўвага. Навабранца В. Купрэвіча накіравалі на эсмінец «Самсон». Месцам базавання карабля была прызначаная галоўная расійская ваенна-марская база Балтыйскага флоту – Гельсінгфорс (цяпер Хельсінкі).

(Заканчэнне на стар. 7)

Юнга Васіль Купрэвіч
(фота 1913 г.)

Планіда, Або шэсце Скарыны

Планідай называлі нашыя продкі чалавечую долю, лёс. А яшчэ планіда разумелася і як планета. Пачытаем у Платона Галавача: «Усё з зямлі жыве. Усё за яе трымаецца, і лішні ты чалавек на зямлі, калі не маеш свайго ўласнага месца на ёй ці калі, скажам, цесна табе на такой вялікай планідзе».

Угледзімся яшчэ раз у аблічча чалавека, які прыдбаў столькі славы для сваёй Айчыны. Так, шчаслівая планіда Скарыны. Ад яе шчаслівая і родная зямля Скарыны.

Давайце ж нагадаем шлях вялікага Палачаніна, яго планіду, яго долю, яго лёс...

Канец XV – першая палова XVI стст. – Беларусь уваходзіла ў склад вялікай феадальнай дзяржавы на ўсходзе Еўропы – Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Ф. Энгельс пра гэтую краіну гаварыў наступнае: «У тых часы, калі Вялікарасія напала пад мангольскі прыгнёт, Беларусь і Маларасія знайшлі сабе абарону ад азіяцкага нашэсця, далучыўшыся да так званага Літоўскага княства. Гэтае княства пасля добраахвотна аб'ядналася з Польшчай».

Сяргей ПАНІЗЬНІК

1364 г. – заснаваны Кракаўскі ўніверсітэт, адзін з вядучых еўрапейскіх навуковых і культурных цэнтраў, сярод студэнтаў і выкладчыкаў якога было многа беларусаў.

1397 г. – каралева Ядвіга падпісала грамату аб заснаванні Літоўскай калегіі пры Карлавым універсітэце ў Празе. Праіснавала гэтая калегія да 1622 г. Задумана як месца жыхарства і навучання бедных студэнтаў (прыблізна на 12 чалавек) з Вялікага Княства Літоўскага.

1436 г. – Гутэнберг распачаў друкарскую справу ў Германіі.

1465 г. – друкарства з'явілася ў Італіі; 1468 г. – у Швейцарыі;

1470 г. – у Францыі; 1473 г. – у Бельгіі, Венгрыі, Польшчы; 1476 г. – у Чэхіі і Англіі; 1482 г. – у Аўстрыі, Даніі; 1483 г. – у Швецыі; 1487 г. – у Партугаліі; 1499 г. – у Іспаніі;

1522 г. – у Вільні; 1564 г. – у Маскве; 1574 г. – у Львове...

1464 г. – палачане пісалі рыжскаму магістру: «А Полтеск теж ест, хвалячи бога, место славутнае... а не ест нижшее во чести и во сём ни Вильни, а ни Мариборка, а ни Кданьска».

1471 г. – старэйшы сын вялікага князя літоўскага Казіміра Ягелончыка Уладзіслаў (1471 – 1516) стаў каралём Чэхіі, а з 1490 г. – адначасова і каралём Венгрыі.

1486 г., 6 сакавіка – сонечнае зацьменне, якое бачылі і ў Полацку.

Другая палова 1480-х гг. – нараджэнне Францыска Лукіча Скарыны.

1487 г. – пачатак неаб'яўленай вайны (працягвалася да 1494 г.) – як вынік канфрантацыі паміж Рускай дзяржавай і Вялікім Княствам Літоўскім, іх барацьбы за ўплыў ва Усходняй Еўропе. Чарговыя баявыя дзеянні: 1500 – 1503 гг., 1507 – 1508 гг., 1512 – 1522 гг., 1534 – 1537 гг.

1492 – 1506 гг. – княжанне Аляксандра.

1498 г. – атрыманне Полацкам права на самакіраванне.

Полацк на гравюры XVI ст.

Сям'я Скарыны пераходзіць у каталіцызм пад удзеяннем манахаў-бернардынцаў ордэна Святога Францыска.

1504 г. – сярод васямі юнакоў полацкага біскупства Ф. Скарына залічваецца ў Ягелонскі ўніверсітэт у Кракаве.

1506 г. – Ф. Скарына атрымлівае першую вучоную ступень – бакалаўра.

1509 г. – Жыгімонт Казіміравіч (01.01.1467 – 01.04.1548), вядомы ў гісторыі пад імем Сігізмунд (Зыгмунт) I Стары – вялікі князь Вялікага Княства Літоўскага, а з 1506 г. адначасова і кароль польскі, уключыў Ф. Скарыну ў склад дыпламатычнага пасольства ў Данію для заключэння дагавора аб дружбе.

1512 г. – Скарына паступае ва ўніверсітэт г. Падуя, дзе атрымаў вучоную ступень доктара медыцыны.

1515 г. – Скарына першы раз наведваў Прагу, каб выканаць службовыя даручэнні Жыгімонта I.

1516 г. – Ф. Скарына прыехаў у Прагу чэшскую, каб у адной з друкарняў наладзіць выпуск сваіх кніг.

1517 г. – 6 жніўня Скарына надрукаваў «Псалтыр», услед за ім (да 1519 г.) 22 кнігі Старога Завету «Бібліі», адной з самых пашыраных кніг у краінах Заходняй Еўропы.

Гэтая вялізная па аб'ёме кніга толькі ў XV ст. была выдана на розных еўрапейскіх мовах 126 разоў.

1521 г., красавік – паморак у Празе. Гэтым летам Скарына пакідае Прагу, перасяляецца ў Вільню.

1522 г., другая палова – у доме віленскага старшыні гарадскога магістрата Якуба Бабіча Скарына ў арганізаванай ім першай айчынай усходнеславянскай друкарні выдаў «Малую падарожную кніжку» (уключала ў сябе «Псалтыр», «Часасловец», «Акафісты», «Каноны», «Шасцідзёнік», «Святцы кароткія», «Пасхалію»).

1525 г., сакавік – выпуск другой кнігі – «Апостала». Агульны аб'ём віленскіх выданняў – звыш 780 аркушаў, заставак, канцовак, віньтак – больш 140, адбіткаў з іх – каля 1,5 тысячы.

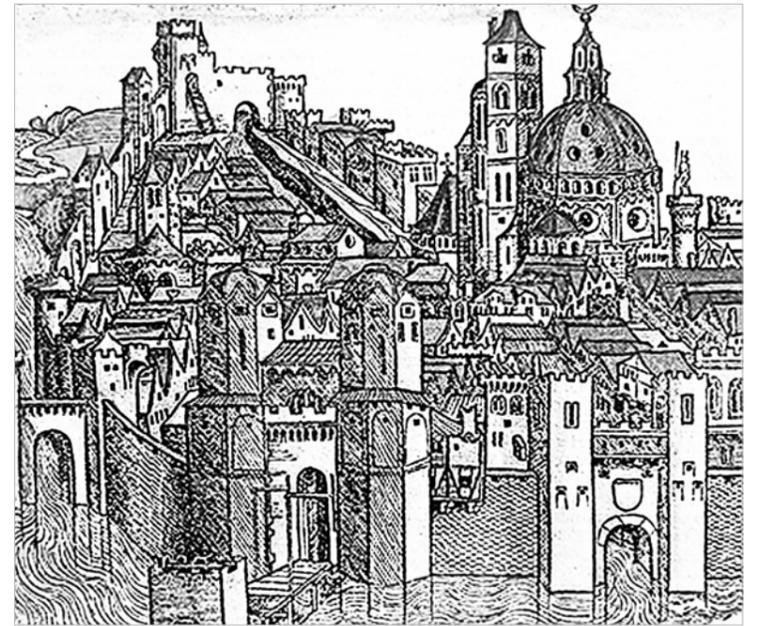
Другая палова 1520-х гадоў – Скарына ажаніўся з

ставаліся пакорлівымі ўладзе святароў і цароў. Неабходныя кастры. Трэба забіваць і паліць. Перш за ўсё трэба знішчыць вучоных. Трэба пакласці канец кнігадрукаванню».

1529 г. – летам памёр у Познані брат Скарыны Іван, у тым жа годзе раптоўна памерла жонка Маргарыта, пакінуўшы малалетняга сына Сімяона. Скарына адсуджае сваю маёмасць – дом каля гарадскога рынку.

1529 г., 29 верасня – уведзены ў дзеянне Статут Вялікага Княства Літоўскага, першы збор законаў у феадальнай Еўропе. У падрыхтоўцы Статута прымаў удзел Скарына.

1530 г. – выехаў у Прусію, пад апеку герцага Альбрэхта Гогенцолерна. Летам вярнуўся назад у Вільню з рэкамен-

Падуя на гравюры XV ст.

удаваю сябра віленскага магістрата Юрыя Адверніка – Маргарытай.

Са сваімі кнігамі ён наведвае Маскву.

1526 г. – выдадзены эдыкты, якія забаранялі ерэтычныя замежныя выданні. У Вільні дзейнасць першадрукара не ўхвалілася.

1526 г., 20 сакавіка – Скарына выступае сведкам пры рэгістрацыі віленскім епіскапам граматы князя Юрыя Слуцкага на заснаванне прыходскага касцёла ў мястэчку Вісіцэ (цяпер горад Вейсейя у Літве). Непадалёк Слуцка таксама ёсць вёска Вясяе.

1526 г. – Скарына выязджае ў Германію, у цэнтр рэфармацыі горад Вітэнберг, дзе сустракаецца з Марцінам Лютэрам.

1526 г. – спынілася дынастыя Ягелонаў, чэшскі трон заняла аўстрыйская дынастыя Габсбургаў. Фердынанд, малодшы брат Карла V, імператара Рымскай імперыі, становіцца каралём Чэхіі і Венгрыі. Быў жанаты з Ганнаю, дачкою чэшскага і ўгорскага караля Уладзіслава Другога (Уладзіслаў Другі – сын вялікага князя літоўскага, караля польскага Казіміра Ягайлавіча). Каралева Ганна па маці паходзіла з роду беларускіх князёў Гальшанскіх.

1527 г. – папа Клімент VII звярнуўся да германскага імператара Карла V: «Мы патрабуем, каб народы вечна за-

дацыйнай граматай віленскаму ваяводзе Альбрэхту Гаштольдзу: «...Як з увагі на выдатнага мужа непараўнальнага розуму і мастацкага дару, светлага лекарскага таленту і слаўнага вопыту, так і дзеля ўвагі на наш гонар, удзелі і спагаду ўсякую, прыхільнасць, апякунства і дапамогу чыніць яму».

1530 г. – вялікі пажар у Вільні. Ф. Скарына служыць хатнім лекарам і сакратаром віленскага каталіцкага біскупа Яна.

1530 г. – памёр гетман Канстанцін Астрожскі (нар. у 1460 г.), пераможца ў 60-і бітвах, апякун друкарскай дзейнасці Скарыны.

1531 г. – узнікла эпідэмія ў Вільні.

«Прышла саранча на Лядскую землю і на Литовскую, около Берестня и около Менска, и Свержня, и Кондонова, Ивенца, и около Вилни видим летающих, и поели жыто, и ярену, и траву».

Абвастэрне ўзброенай барацьбы з Рускай дзяржавай.

1532 г. – Скарына арыштаваны быццам бы за няўплату братавых даўгоў, каля 10 тыдняў быў вязнем пазнанскай турмы. Вызвалены 24 мая 1532 г. паводле ахоўнай граматы (імунітэту) караля Жыгімонта I.

(Паводле зборніка «Падарожная кніга Скарыны», Мінск, 1990)

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Як выглядаў Полацкі Сафійскі сабор XI стагоддзя

(Заканчэнне.
Пачатак у №№ 5–6)

Параўнаўчы аналіз даступных нам выяваў Сафійскага сабора XVI і пачатку XVIII стст. і вядомыя вынікі даследаванняў храма з дастаткова высокай ступенню ўпэненасці дазваляюць сцвярджаць, што:

1. Вядомыя сучасныя рэканструкцыі Полацкага Сафійскага сабора істотна супярэчаць вядомым яго гістарычным выявам.

2. Фундаменты прыбудоваў, раскрытыя В. Булкіным, адпавядаюць разгледжаным выявам храма.

3. Полацкая Сафія паводле гістарычных крыніцаў мела 7 купалаў, але недакладна вядомае месца, дзе яны размяшчаліся. Большасць даследчыкаў мяркуюць, што чатыры малыя купалы знаходзіліся вакол галоўнага купала, а два па краях франтона над заходнім уваходам.

4. Крыху ніжэй групы цэнтральных купалаў з паўночна-

нага, паўднёвага і ўсходняга бакоў цэнтральнай часткі храма былі прыбудаваныя паўкупалы, франтоны і ветразі, што падпіралі цэнтральную частку.

5. Абарончыя вежы былі надбудаваныя па вуглах сабора пазней (паводле М. Ткачова, у пачатку XVI ст.) і неаднаразова змянялі канфігурацыю дахаў, купалаў і вежаў сабора.

6. У XVI і пачатку XVIII стст. з паўночнага боку сабора, прыблізна насупраць задніх апсідаў, на нязначнай ад-

легласці знаходзілася званіца.

Выкарыстоўваючы вядомыя выявы, памеры і прапорцыі, уласцівыя візантыйскай школе архітэктуры, а таксама кіруючыся крытэрыем – мадэль не павінна ўваходзіць у прамое супярэчэнне з гістарычнымі выявамі – мы імкнуліся даць новую рэканструкцыю знешняга выгляду Полацкага Сафійскага сабора XI ст. (мал. 11 і 12) на аснове новага прачытання даступнага нам іконаграфічнага матэрыялу.

Даследаванні і рэканструкцыю ажыццяўлялі У. Цялежнікаў, У. Шапо, У. Кляцоў.

Малюнкі Полацкага Сафійскага сабора, зробленыя сучаснікамі да яго зруйнавання, хутчэй за ўсё, існуюць, і іх трэба шукаць. Яны, магчыма, знойдзены сярод больш чым 2000 малюнкаў, якія перадалі Пецярбургскаму ўніверсітэту ў 1830 г. пасля ліквідацыі Полацкай езуіцкай акадэміі, дзе выкладаліся гісторыя архітэктуры і жывапіс. Полацкі ж езуіцкі калегіум існаваў з 1580 г., а Сафію ўзарвалі ў 1710 г.

Уладзімір
ЦЯЛЕЖНИКАЎ

Мал. 11 Рэканструкцыя Полацкага Сафійскага сабора XI ст. (выгляд з паўночнага захаду)

Мал. 12 Рэканструкцыя Полацкага Сафійскага сабора XI ст. (выгляд з паўднёвага ўсходу)

Легенды вандроўных шляхоў

Ваўчаняты

У гэтым вялізным доме на два канцы іх засталася толькі двое: дзед Міцяй, пад дзевяноста гадоў, ды праўнук яго Дзёмка, гадоў васьмі. Вялікую некалі сям'ю бязлітасна раскідала вайна. Хто памёр ад хваробаў, хто не вярнуўся з фронту, а хто і на чужыне жыць застаўся.

Калі старшыня калгаса звярнуўся да старога з просьбай узяць на пастой брыгаду электрыкаў, якія цягнулі праз вёску правады на новую ферму, дзед ахвотна згадзіўся дапамагчы. І так палова хаты пуставала.

І вось аднойчы пастаяльцы, вярнуўшыся вечарам з працы, высыпалі з мяшка на падлогу чатырох малюсенькіх ваўчанятаў. Сялі яны просеку і набрылі на воўчае лагава. Прынеслі малых дахаты ў спадзяванні, што дзед падкажа, што з імі рабіць. І пакуль маленькія шэрыя камячкі слепа торкаліся адно аднаму ўбакі і жаласна скуголілі, дзед распавёў наступнае. Усе мясцовыя ведалі, што ў лесе, непадалёк вёскі, было лагава ваўчыцы. Пасялілася там шэрая яшчэ да вайны. Дагэтуль яна і людзі суседнічалі ў згодзе, а што будзе цяпер, калі яе ваўчанятаў забралі, дзед і не ведае.

На досвітку брыгада зноў сышла на працу. Дзед Міцяй паклікаў унука ды кажа:

Першыя легенды чытайце ў №№ 14 і 21 за 2016 год.

– Я ўсю ноч вачэй не заплюшчыў, усё думаю, як з вывадкам абысціся. А пад раніцу пачуў выццё за ваколіцай – ваўчыца згубу заўважыла. І, значыцца, трэба, Дзёмка, ваўчанятаў назад у мяшок. На спіну яго закідай – для мяне такая ноша дужа цяжкая – ды хадзем з табой, Богу памаліўшыся, удвух да лагава. Ану ж не кране нас ваўчыца.

Унучку страшна было, але пярэчыць дзеду ён не асмеліўся. Адразу ж і пайшлі. Ля лагава Дзёмка з асцярогай вытрас ваўчанятаў на яловы шыльнік. Дзед па баках азіраецца, гатовы сябе і

ўнучка кіем бараніць. А ваўчыца тут як тут, але на людзей не кінулася, толькі пільна паглядзела, паветра носам пацягнула, а потым да ваўчанятаў падышла ды на бок завалілася – малыя адразу да жывата, за ноч згаладаліся...

Так людзі з жывёлай мірна і разышліся.

Мінула гадоў пяць-шэсць. Акурат перад Піліпаўкай дзеда не стала. І вось аднойчы выпала Дзёмку на кірмаш з абозам з'ездзіць, як пару дзясяткаў ды грыбоў сушаных адвезці, каб прадаць ці абмяняць на цёплую вопратку.

Воўчае лагава

Замарудзіў малы, па горадзе загуляўся, а дзень у гэтую пару карацей: насунуўся змрок, ды, як на злосць, завая закружыла. Паварочваць назад не выпадала: хлопец ужо палову шляху да вёскі прайшоў. Ногі ў сумётах грузнуць, упаў некалькі разоў. І раптам зразумеў Дзёмка, што заблукаў у непразгляднай завірусе. Нават расплакаўся...

Потым, седзячы ля цеплай печкі ў суседкі, далёкай сваячкі, распавядаў, што праз завею ды непагадзь яго да ваколіцы давялі ваўкі. Было іх пяцёра: чатыры вялізныя ваўкі ды старая ваўчыца. Спачатку хлопец пачуў выццё, потым заўважыў паблізу стаю, думаю, смерць прыйшла.

– Але шэрыя мяне не кранулі, па баках ішлі, быццам накіроўвалі. А ваўчыца наперадзе, азіралася ўсё, нібыта клікала за сабой. Так і давялі яны мяне да плота крайняй хаты. А як сабакі ланцугі сталі рваць, зніклі ваўкі, быццам расталі ў завірусе, як і не было іх. Мусіць, гэта тыя чацвёра ваўчанятаў, якіх мы з дзедам Міцяем матцы іхняй да лагава ў лес занеслі, – скончыў свой аповед хлопец.

Варочаючы печаную бульбу сярод вуголля, Дзёмка ціха прамовіў:

– Вунь як, звер люты, а і тое за дабро дабрам адплаціў. Не тое што ў людзей бывае, па-іншаму ў людзей, – і, перахрысціўшыся, дадаў: – Да зла ў іх больш душа схіляецца, даруй мне, Госпадзе.

Уладзімір ЦВІРКА
Пераклад на беларускую мову
Кацярыны БАЛАШ

Нараджэнне і развіццё сеткі інтэрнэт стала пачаткам новай эпохі ў жыцці чалавецтва. Для некага інтэрнэт – усяго толькі сродак для пошуку інфармацыі і абмену ёю. Для некага – дом, новы сусвет, кіберпрастора, у якой чалавек праводзіць значна больш часу, чым у рэальным свеце. Інтэрнэт ліквідаваў межы паміж дзяржавамі, дазваляе на прасторах Сеткі штотдзённа сустракацца мільёнам карыстальнікаў з розных краінаў свету, абменьвацца самай рознай інфармацыяй, у тым ліку і краязнаўчага характару.

Такую асаблівасць Сеціва вырашылі выкарыстаць неабываковы да гісторыі роднага краю жыхары Случчыны. У 2012 годзе вядомы ў нашым краі калекцыянер антыкварыяту і мецэнат Уладзімір Бойка прапанаваў мне папрацаваць адміністратарам сайта, якому далі крыху пафасную назву «Наследие случцкага края». Штуршком стала жаданне падзяліцца з грамадскасцю каштоўнасцямі, якія накіпіліся ў калекцыянера. У планах нават было стварэнне інтэрнэт-аўкцыёна са случкай пляцоўкай.

Шчыра кажучы, я быў далёкі не толькі ад гісторыі Беларусі, але і ад краязнаўства Случчыны, бо сам родам з Расіі. Мне хапала рэдкіх артыкулаў у мясцовай прэсе, каб быць у курсе падзеяў. У той жа час у мяне склалася ўражанне, што знайсці ў інтэрнэце інфармацыю пра Случч і Случчыну праблематычна. Прычына простая: матэрыялы ёсць, але яны не алічбаваныя, знаходзяцца ў бібліятэках і прыватных зборах у выглядзе кніг, брашураў, вырзакаў з газет і часопісаў, фата-

графіяў і сямейных калекцыяў. Працуючы да гэтага ў Случцім райвыканкаме, я зразумеў, наколькі важная гэта праблема для жыхароў раёна, асабліва для школьнікаў. Ледзь не кожны дзень да мяне звярталіся калегі і знаёмыя з просьбай знайсці хоць якую-небудзь інфармацыю для рэферата, курсавой работы ці нават дыплама іх дзіцяці. Адчувалася, што надыходзіць пераломны момант: патрэбныя звесткі становіцца лягчэй і хутчэй знайсці ў сусветнай Сетцы, а не ў бібліятэцы, а Случч застаецца ўбаку.

Таму я зрабіў У. Бойку сустрэчную прапанову збіраць на сайце ўсё, што датычыцца Случчыны: дакументы, артыкулы, кнігі, фатаграфіі, відэа- і аўдыямаатэрыялы. І няма нічога дрэннага ў капіраванні матэрыялаў з іншых крыніцаў на наш рэсурс.

Справа гэта аказалася няўдзячнай. Так, большасць людзей цікава прачытаць пра тое, што было на Случчыне, але правесці якую-небудзь даслед-

Краязнаўства і інтэрнэт: кропкі судакранання

чую працу, а тым больш прыслаць матэрыял, пад сілу не кожнаму. Былі ахвотныя дапамагчы рэсурсу, але як толькі даведваліся, што гэта не прынясе прыбытку, сыходзілі не развітаўшыся. Спачатку было шмат скептыкаў. Маўляў, не вы першыя замахануліся на такую праблему, ды ні ў каго нічога не выйшла: усе пачатыя інтэрнэт-праекты заглохлі.

З цягам часу сфармаваўся касцяк сайта. У. Бойка артыкулаў не піша, затое «пастаўляе» на сайт цікавыя знаходкі – антыкварныя рэчы. Выкладчык Случкай дзіцячай мастацкай школы Ігар Ціткоўскі куріруе знаёмы яму напрамак культурнага жыцця – выяўленчае мастацтва, а паралельна – старажытную і сучасную архітэктурную горада. Былы галоўны рэдактар газеты «Случкі край», а цяпер пенсіянер Анатоль Жук збірае інфармацыю пра літаратуру, Случкі збройны чын 1920 года і рэпрэсаваныя землякоў. Начальнік вытворча-тэхнічнага аддзела аўтобусага парка № 2 Андрэй Папоў захапіўся старымі вуліцамі Случка і яго тапонімамі.

Паступова пашыраецца кола нашых сяброў і паплечнікаў. Нямаю цікавых матэрыялаў пра старажытны Случч нам перадаў аспірант Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі на-

цы на сайце перадала гісторык з горада Жодзіна Галіна Аніскевіч. Некаторы час супрацоўнічаў з сайтам случкі краязнаўца Сяргей Багдашыч. Сваімі калекцыямі антыкварыяту ў экс-

Периодически на наш сайт обращаются жители ближнего и дальнего зарубежья с просьбой о помощи в поиске родных и близких, пропавших в годы Второй и даже Первой мировой войны на территории Случчины.

К сожалению, у нас нет ни штатных работников, ни волонтеров для этого. Однако мы не хотим оставаться в стороне от этой работы. Мы обязательно будем размещать информацию о поиске, информировать заинтересованные и компетентные государственные и общественные структуры.

Верьте – ваши близкие обязательно найдутся!

Разыскиваются сведения о Германе Бергере (Hermann Berger) 02.07.2014

На сайт обратилась Линда Фитткау (e-mail: lindafittkau@web.de). Письмо написано на немецком языке и, судя по адресу электронной почты, прислано из Германии.

Guten Tag, ich bin auf der Suche nach der Grabstätte von Herrn Hermann Berger. Vielleicht können Sie...

Читайте далее

Разыскиваются сведения о Семёне Курбыко 09.04.2015

На сайт обратилась Мороз Елена Олеговна 1968 г. рождения.

... Ищу информацию о некоем дедушке Курбыко Семёне по линии мамы (Курбыко Валентина Семёновна 06.04.1947 г.р.; г. Случч). Знаю, что после войны дедушка занимал административный пост в г. Случч...

вук Беларусі Мікалай Волкаў. Слушнымі парадзімі, спасылкамі на матэрыялы дапамагае захавальнік фонду ідыш Расійскай нацыянальнай бібліятэкі ў Санкт-Пецярбургу Вера Кнорынг. Рукапіс выдатнай кнігі «Богуслав Радзівилл. Биографический очерк» для публіка-

пазіцыі хатняга «Музея Елизаветы» падзяліўся з наведнікамі рэсурсу Леанід Гапановіч. Цікавыя матэрыялы знайшла і прыслала метадыст Случкага дзяржаўнага медыцынскага каледжа Святлана Астаповіч. Перыядычна дзеліцца сваімі артыкуламі навуковы супрацоўнік краязнаўчага музея Васіль Цішкевіч. Дапамаглі сабраць матэрыял пра закрыццё гарадкі ваенныя чыгуначнікі. Працяглы час аказваў фінансавую дапамогу праекту кіраўнік групы кампаніяў «Твая столица» Уладзімір Давідовіч. Ён, дарэчы, дапамог выдаць да юбілею Случка новую кнігу І. Ціткоўскага «Случч. Гісторыя горада ў помніках архітэктур».

Заўважана, што моладзь менш цікавіцца гісторыяй роднага краю, чым людзі ў сталым узросце. Напрыклад, курс лекцыяў цыкла «Познай свой горад», арганізаваны Случкай епархіяй пры падтрымцы раённай газеты «Инфа-Кур'ер», па-стаянна наведваюць не больш за 20 чалавек, з якіх большасць – у паважным узросце. Да гісторыі, краязнаўства трэба прыйсці і душой, і сэрцам. У многіх выпадках думкі аб матэрыяльным дабрабыце і побытавых праблемах пераважаюць над духоўным станам нашых землякоў. Але рана ці позна пераважная большасць пачынае цікавіцца гісторыяй сваёй сям'і, роду, вуліцы, вёскі, горада. Для гэтага і створаны наш сайт – nasledie-sluck.by.

Уладзімір ХВОРАЎ, адміністратар сайта «Наследие случцкага края»

Находка і заагадка

- Портреты польских королей
- Гравюры
- Фотографии Сомира Юхнина
- Старые фотографии с рисунком или надписями на обороте
- Старые фотографии без рисунка или надписей на обороте
- Старые фотографии - Портреты
- Старые фотографии - Учеба
- Старые фотографии - Парк культуры и отдыха
- Старые фотографии - город Случч
- Старые фотографии - Предприятия
- Старые фотографии - Торговля
- Старые фотографии - Мероприятия
- Открытки
- Зверства немецко-фашистских захватчиков
- Новости из прошлого
- Открытки вековой давности
- Фотоархив семьи Куник

Г.К.Жуков и Н.С.Хрущев
Одному из любителей истории Случчины, Владимиру Бойко, попались на глаза выброшенные старые фотографии. Найдены они в 1-ом переулке Володарского в Случче. На них явно угадываются Г.К.Жуков и Н.С.Хрущев. Жуков уже в звании Маршала Советского Союза. Интересно, откуда эти фотографии оказались в Случче, кто автор,...

Читайте далее

Неизвестная икона
Несколько лет назад была найдена икона. Интересно узнать, каков примерный возраст находки, кто изображен (С большой долей вероятности можно утверждать, что это Богородица). К какой конфессии относится икона? Что означает корона над головой? Из какого материала изготовлена корона и одежды.

Читайте далее

Ад старшыні краязнаўчага таварыства да прэзідэнта АН БССР

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3)

Першага жніўня 1914 г. Германія абвясціла вайну Расіі. Першыя баявыя дзеянні пачаліся 26 жніўня менавіта ў Балтыйскім моры. Нямецкі флот на той час быў лепшым у свеце і меў значную перавагу над расійскім.

Давялося Васілю ў кастрычніку 1917 г. у складзе каманды «Самсона» ўдзельнічаць і ва ўзяцці Зімняга палаца. У сакавіку 1918 г. ён на «Самсоне» ўдзельнічае ў «Лядовым паходзе» – эвакуацыі ваеннай базы з Гельсінгфорса ў Кранштат

камісіях і секцыях саюза Працасветы, старшынёю ва- аддзяленне спецфакультэта Інстытута павышэння кваліфікацыі кадраў народнай асветы (Масква), які скончыў у 1931 г. У 1930 г. падае заяву ў аспірантуру Інстытута біялогіі АН БССР. У час аспіранцкай падрыхтоўкі накіраваны ў Ленінград у Батанічны інстытут АН СССР, дзе ў 1934 г. абараніў кандыдацкую ды-

Батанічнага інстытута АН СССР. Там і працуе (у Ленінградзе) да пачатку 1942 г., калі атрымаў кантузію ад разрыву бомбы, пасля чаго эвакуяваны па «Дарозе жыцця». У лістападзе 1941 г. у блакадным Ленінградзе ён абараняе доктарскую дысертацыю.

У 1942 – 1943 гг. працаваў у г. Сыктывічары (Комі АССР) на базе АН па вывучэнні Поўначы. У 1943 – 1945 гг. займаўся батанічнымі даследаваннямі ў г. Сталінабадзе (Таджыкістан). Пасля вайны вяртаецца ў Ленінград у Батанічны інстытут, які ўзначальвае ў 1949 г.

На агульным сходзе АН БССР 5 снежня 1952 г. адбыліся выбары яе прэзідэнта. Аднаголася В. Купрэвіч стаў сёмым прэзідэнтам АН БССР. На гэтай пасадзе адпрацаваў да 17 сакавіка 1969 г., пакуль на аперацыйным стале Крамлёўскай бальніцы не абарвалася яго жыццё.

У перыяд дзейнасці В. Купрэвіча была закладзеная сучасная структура АН БССР, гэты час называюць часам рэнесансу ў беларускай навуцы – часам Купрэвіча.

Васіль (трэці злева) з старэйшымі братамі Кастусём, Іванам і малодшым – Антосем. Смалявічы, 1932 г.

Давялося Васілю ў кастрычніку 1917 г. у складзе каманды «Самсона» ўдзельнічаць і ва ўзяцці Зімняга палаца. У сакавіку 1918 г. ён на «Самсоне» ўдзельнічае ў «Лядовым паходзе» – эвакуацыі ваеннай базы з Гельсінгфорса ў Кранштат.

Неверагодна, аднак і ў гэтых умовах юнак імкнуўся да набывання новых ведаў: упарта рыхтаваўся да экстрэнату ў Гельсінгфорскі ўніверсітэт (вышэйшую навучальную ўстанова Вялікага княства Фінляндскага), куды ўвосень 1916 г. быў прыняты як вольны слухач, а пасля лютаўскай рэвалюцыі – і як студэнт фізмата (аддзяленне прыродазнаўства). Пасля абвясчэння незалежнасці Фінляндыі вясной 1918 г. вучобу давялося пакінуць – выбыў з 2 курса.

Служба на флоце працягвалася да чэрвеня 1918 г., калі ён быў спісаны на бераг па стане здароўя.

Васіль вяртаецца да бацькоў, а з восені 1918 г. працуе настаўнікам у в. Кальнікі (Смалявіцкі павет Мінскай губерні) да 1924 г., калі пераведзены ў сямігодку г. Смалявічы, дзе выкладае ў вячэрняй школе працоўнай моладзі і вайсковым гуртку. Актыўна ўдзельнічае ў грамадскім жыцці. Спіс яго абавязкаў ураджае: працуе ў

ласного прафсаюзнага камітэта, у раённай рэвізійнай камісіі РВК, старшынёю раённага краязнаўчага таварыства, сакратаром рэвкамісіі калгаса «Семафор» (в. Кальнікі) і на іншых адказных пасадах.

У вольны час працягвае самаадукацыю. У 1928 г. паступае на агра-біялагічнае

сертацыю па тэме «Да фізіялогіі хворай расліны». Вяртаецца ў Мінск і працуе старшым навуковым супрацоўнікам у Інстытуце біялогіі АН БССР і Цэнтральным батанічным садзе АН БССР да 1937 г. У тым же годзе падае заяву ў дактарантуру

У перыяд дзейнасці В. Купрэвіча была закладзеная сучасная структура АН БССР, гэты час называюць часам рэнесансу ў беларускай навуцы – часам Купрэвіча

Заслугі вучонага як арганізатара навуцы ў рэспублі-

Настаўнікі Кальнікоўскай школы Васіль (у цэнтры) і Вера Купрэвічы (крайняя справа ў чорным) сярод сялян в. Кальнікі, 1930 г.

цы, яго навукова-даследчая дзейнасць у галіне мікалогіі, фізіялогіі, глебазнаўства шырока вядомая. Ягоныя ідэі атрымалі новае дыханне ў наш час. Беларускія экалагі актыўна ўкараняюць «замежны» досвед стварэння экалагічных сцяжынаў і маршрутаў, методыку якіх вясковы настаўнік В. Купрэвіч прапанаваў ажно ў 1926 г. Да абвясчэння 2017 г. годам навуцы на выстаўцы навуковых дасягненняў НАН Беларусі маладыя вучоныя прадстаўлялі распрацоўкі тых тэхналогіяў, якія прапагандаваў Васіль Купрэвіч у далёкім 1930-м. Яго ідэі пакладзеныя ў аснову распрацоўкі сучасных тэхналогіяў біяарганічнага земляробства.

Больш за дзясятка яго артыкулаў былі прысвечаныя праблеме старэння чалавечага арганізма, невыпадкова ён лічыцца пачынальнікам беларускай геранталогіі. У полі яго навуковых зацікаўленняў былі і перспектывы асваення касмічнай прасторы («Земля, жыць, космос», 1961; «Встречи на космических перекрестках: [к вопросу возможности жизни в космическом пространстве и на других планетах солнечной системы: беседа с президентом АН БССР В.Ф. Купрэвічём]», 1963).

На ўсесаюзнай нарадзе навуковых работнікаў (1961) акадэмік распавядаў пра неабходнасць усталявання на касмічных спадарожніках прыбораў для збору касмічных часцінак, каб шукаць і даследаваць распаўсюджанне ў космасе простых формаў жыцця і арганічных рэчываў.

Яго ідэі пра экспедыцыі на Марс і магчымаць вырощвання на чырвонай планеце вышэйшых раслінаў сёння адпрацоўваюцца навукоўцамі Расіі і ў шматгадовым праекце НАСА.

Заслугі вучонага ў краіне годна адзначаныя. Яго імя носіць Інстытут эксперыментальнай батанікі НАН Беларусі, Смалявіцкая СШ №1, вуліца ў акадэмаграду ў Мінску, прэмія НАН Беларусі маладым навукоўцам. У савецкі час акіянска абшары адольваў марскі кантэйнеравоз «Акадэмік Купрэвіч». У Смалявічах працуе музей акадэміка В. Купрэвіча. Створаныя два дакументальныя фільмы пра яго, выйшлі кнігі, брашуры і артыкулы. З 1997 г. раз на два гады ў Інстытуце эксперыментальнай батанікі НАН Беларусі арганізуюцца Міжнародныя навуковыя канферэнцыі «Купрэвічаўскія навуковыя чытанні».

Наталі КУПРЭВІЧ

Фота з сямейных архіваў родзічаў

Дзе варта пабываць

Масленіцу сустракайце!

25 лютага з 12.00 да 16.00 у Музеі беларускай народнай архітэктуры і побыту адбудзецца народны опэн-эйр «Масленіца». Выступяць музычныя гурты «Navi», «Vugaj» і іншыя, лялечны тэатр «Беларуская народная батлейка» і ценявая батлейка «Вяртэп», будуць прадэманстраваныя ўнікальныя масленічныя абрады «Пахаванне дзеда», «Наведванне бабкі-павітухі» і інш. Для сужэнцаў, якія летась пашлюбаваліся, адбудзецца выпрабаванне «Ушанаванне маладых», пройдзе выстаўка прыладаў, што выкарыстоўваліся для вырабу сыра і масла, адбудуцца майстар-класы па стварэнні масленічнай лялькі-абярэга, па плячэнні паясоў і шмат іншага. Кульмінацыяй гулянняў стане спальванне пудзіла зімы.

Кошт уваходных квіткаў: для дарослых – 12 руб., для студэнтаў – 9 руб., для дзяцей школьнага ўзросту – 6 руб., для дзяцей дашкольнага ўзросту – бясплатна.

Музей знаходзіцца за 4 км ад МКАД за аўтарынкам «Малінаўка» каля в. Азярцо. Праезд ад аўтастанцыі «Паўднёва-Заходняя» прыгаданымі аўтобусамі ў накірунку Мінск – Дубянка, Чыкі, Заходнія могілкі да прыпынку «Паварот на музей».

Паводле інфармацыі
арганізатараў

Да 210-годдзя з дня нараджэння Напалеона Орды

Уздоўж

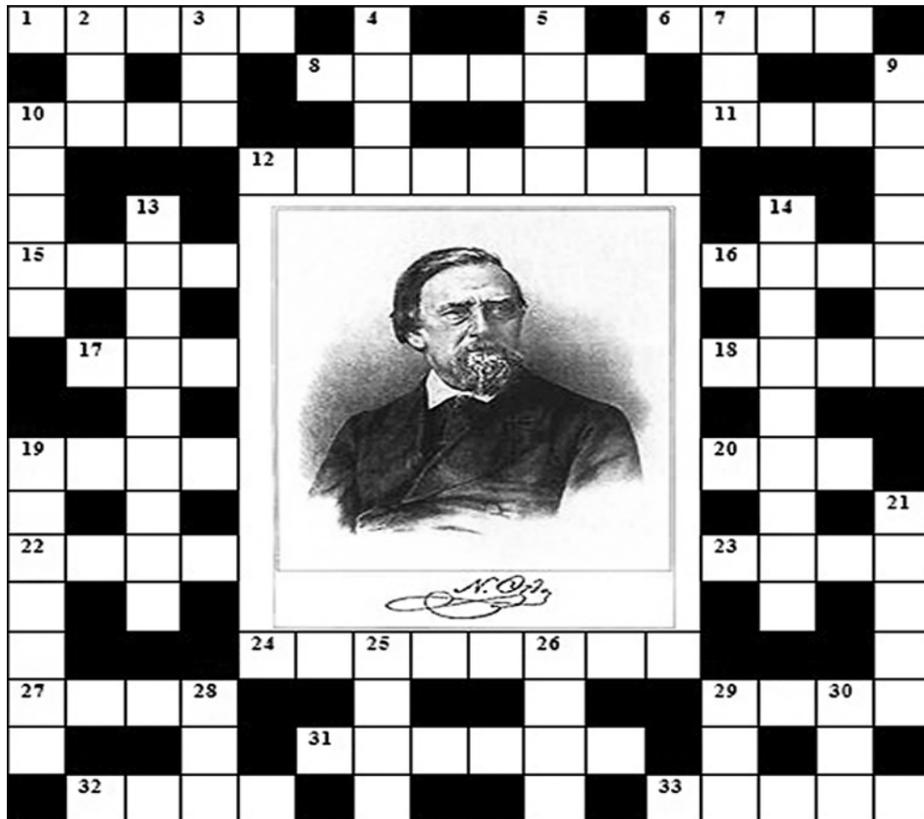
1. Прысвятак беларускага народнага календара, які адзначалі 11 лютага. У гэты ж дзень, 210 гадоў таму, у вёсцы Варацэвічы былога Пінскага павета (сёння – Іванаўскі раён) нарадзіўся выдатны кампазітар, мастак, пісьменнік, педагог, піяніст Напалеон Орда. 6. ... зіму зачыкае (прык.). 8. У лютага месяца два сябры: завая і ... (прык.). 10. Чалавек мужчынскага полу ва ўзросце паміж маленствам і даросласцю; ... Напалеон Орда ў 16-гадовым узросце скончыў славутою Свіслацкую гімназію, у якой вучыліся многія вядомыя людзі таго часу, і паступіў у Віленскі ўніверсітэт. 11. Прадукт творчай працы. 12. Прадвядзіцель шляхты; пасада, якую займаў бацька Н. Орды Міхал у Кобрынскім павеце. 15. Тэатральная п'еса жартоўнага зместу. 16. Звярок з атрада грызуноў, вясення гульні якога пачынаюцца ў лютым. 17. Рэпутацыя, слава; ... Н. Орды ўвекавечана ў назвах вуліцаў у Мінску, Гродне, Брэсце, а ў Іванаве яму ўсталяваны помнік (скульптар І. Голубеў, архітэктар В. Касян). 18. Бервяно, брус, забіты ў грунт для апоры ў збудаванні. 19. Люты сонца на ... паварочвае (прык.). 20. На ... загрымела – будзе холад (прык.). 22. Хто ведае азды ..., таму і кнігі ў рукі (прык.). 23. Харчовы прадукт. 24. Калі на ... певень з-пад страхі нап'ецца вадзіцы, то на Юр'я – вол пад'есць травіцы (прык.). 27. Духавы медны музычны інструмент. 29. Адзінка аптэкарскай вагі. 31. ..., вальс, мазурка, паланэз; музычныя творы, у стварэнні якіх вызначыўся талент Н. Орды як кампазітара. 32. ... гасцямі багата (прык.). 33. ...-галерэя: установа культуры, прысвечаная Н. Орду, што дзейнічае ў вёсцы Варацэвічы.

Упоперак

2. Праследаванне зверна на паляванні. 3. Орган размнажэння ў грыбоў. 4. Адзінка вымярэння аб'ёму і ёмістасці.

5. Сетка для лоўлі рыбы з суднаў. 7. Гатунак моцнай і тоўстай апрацаванай скуры. 9. Заходнееўрапейская краіна, куды Н. Орда мусіў з'ехаць пасля задушэння паўстання 1830 – 1831 гг., у якім прымаў удзел. 10. Імя маці Н. Орды, якая выдатна іграла на фартэпіяна і ад якой Напалеон атрымаў першыя ўрокі музыкі. 13. «... музыкі». Літаратурны твор Н. Орды, высока ацэнены выдатным кампазітарам С. Манюшкам; яго п'яру належыць таксама праца «Альбом твораў польскіх кампазітараў». 14. Малюнак, накід з натуры; вандруючы па Беларусі, Польшчы, Украіне, Н. Орда зрабіў больш за 1000 ... архітэктурных помнікаў, цікавых мясцінаў. 19. Кароткі пераказ зместу оперы, балета. 21. Фрэзерык ...; польскі кампазітар, піяніст-віртуоз, у якога Н. Орда браў урокі ігры на фартэпіяна. 25. ... Міцкевіч; вядомы паэт, з якім сябраваў Н. Орда. 26. Японская грашовая адзінка. 28. Закончаная частка драматычнага твора, спектакля. 29. Афрыканская антылопа. 30. Пярэчанне, перашкода (разм.).

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛАЦ (заканчэнне артыкула). У канцы XVIII – 1-й палове XIX ст. мастацка-стылявое вырашэнне палаца грунтвалася на прынцыпах стылю класіцызму (Гомельскі палац, Жыліцкі палац, Сноўскі палац). У плане і ў пераважале калідорная сістэма з цэнтральнай групай парадных памяшканняў. Палацава-паркавыя ансамблі найчасцей мелі пейзажную арганізацыю навакольнага асяроддзя.

У сярэдзіне XIX – пачатку XX ст. стылявое адзінства ў палацавым будаўніцтве парушанае. Пашырыліся палацы нахшталт сярэднявечных замкаў (Жосаўскі палац, палац у Былым маёнтку Дзявяткавічы пад Слонімам), рэнесансавыя (Лынтупская сядзіба), у стылі неакласіцызму [палац у Жамыслаўскай сядзібе, у Былым маёнтку Обрын (Навагрудскі раён)], несапраўднай готыкі (у Былым фальварку Над-Нёман каля в. Пясочнае Капыльскага раёна) і інш.

У XVI – пачатку XX ст. на тэрыторыі Беларусі палацы будавалі пераважна з дрэва. Драўляныя звычайна 1-ці 2-павярховыя палацы канца XVI – 1-й паловы XVII ст. мелі рысы стылю рэнесансу. Фасады аздабляліся аркаднымі галерэямі, дахі з вежамі, купаламі, каванымі металічнымі пазалочанымі флюгерамі былі складанай формы (палацы ў в. Лоск Валожынскага, Беліца Лідскага і Дзяляцічы Навагрудскага раёнаў).

Замкавыя палацы (Копысь Аршанскага раёна і інш.) мелі абарончыя прыстасаванні ў выглядзе абломаў. Пакоі аздаблялі скуранымі або палатнымі размаляванымі шпалерамі, грубкі і каміны – узорыстай кафляй. Дзверы ўпрыгожвалі разьбой, часам інтарсый (від інкрустацыі пласцінамі розных пародаў дрэва). У 2-й палове XVII – XVIII стст. драўляныя барочныя палацы з флігелямі-крыламі нярэдка ўтваралі замкнёны парадны двор (Дудзіцкі палац). Многія палацы былі значнымі паводле памераў манументальнымі збудаваннямі з мезанінамі, складанымі яруснымі або ламанымі дахамі. У плане і ў пераважале цэнтральная група парадных памяшканняў. У канцы XVIII – XIX стст. некаторыя буйныя палацы будаваліся пад уплывам класіцызму (у в. Лунін Лунінецкага раёна, у Паставах, Радзівілі-монтаўскі палац і інш.), у пачатку XX ст. – стыляў мадэрн, неабарока.

У СССР узніклі новыя тыпы палацаў – агульнадаступныя будынкі грамадскага прызначэння (Палац культуры, спорту, мастацтва, шлюбу ды інш.) для задавальнення патрэбаў народа ў асвеце, культуры, адпачынку. У БССР існавалі палацы піянераў і школьнікаў, палацы культуры, палацы спорту. У першыя паслякастрычніцкія гады (пасля 1917 г.)

былія палацы магнатаў прыстасаваліся пад грамадскія ўстановы (напрыклад, палац І. Паскевіча ў Гомелі прыстасаваны пад абласны Палац піянераў і школьнікаў). Да сярэдзіны 1950-х гг. іх аблічча фармавалася на аснове класічнай спадчыны (мінскі Палац культуры Белсаўпрафа, гродзенскі Палац культуры тэкстыльшчыкаў), пазней пашырылася тыпавое палацавае будаўніцтва (светлагорскі Палац культуры энергетыкаў, баранавіцкі Палац культуры і тэхнікі аб'яднання «Хімвакно», Палац культуры «Юнацтва» ў Гродне). Характэрная асаблівасць палацаў савецкага перыяду – арганічны сінтэз архітэктуры і выяўленчага мастацтва. Сучасныя палацы маюць адну ці некалькі залаў, фая, кулуары, майстэрні і пакоі для заняткаў гурткаў, чытальні ды інш.

Жамыслаўскі палац (фота да 1939 г.)

Палац культуры Мазырскага нафтапрацоўчага завода